

TARSUS-GÖZLÜKULE HÖYÜĞÜ GEÇ TUNÇ IIB KATMANINDA RASTLANAN SERAMİK DEVAMLILIKLARI

TARSUS-GÖZLÜKULE HÖYÜK: THE CONTINUITY OF LATE BRONZE AGE IIB CERAMIC FINDS

ELİF ÜNLÜ*

Öz: Doğu Akdeniz havzasında Geç Tunç'tan Erken Demir Çağı'na geçiş, bölgesel güçlerin yıkılması, şehirleşmiş ve merkezîyetçi devletlerin çökmesiyle daha kırsal bir yapıya dönüşülmesi, büyük göçlere tanık olunması ve maddi kültürdeki genel çoktürelilik sebebiyle bu dönemi ilginç ve tartışılmalara açık kılar. Fakat son yıllarda bölgede yeni başlatılan kazılar ve eski kazı malzemelerinin yeniden incelenmeye alınması ile bu dönemin anlatısının daha detaylı olduğunu görmekteyiz. Bu makale Çukurova'da bulunan Tarsus-Gözlükule höyüğünün Geç Tunç IIB Dönemi'ne ait yerel seramik geleneklerini irdeler. Bu yerleşim İç Anadolu'yu Suriye'ye ve denize ulaşımı sayesinde de Akdeniz'e bağlayan stratejik bir konuma sahiptir. Bu bağlamda, yerleşimin seramik üretimindeki değişimleri ve devamlılıkları incelenerek Doğu Akdeniz havzasının geçirdiği bu karmaşık evrede bölgelerin değişen ilişkiler ve bağlantılarını daha iyi anlamak amaçlanmaktadır. Sonuç olarak ise bu dönemde yeni bazı oluşumların yanı sıra Geç Tunç IIA'da görülen bazı geleneklerin devamı sayesinde değişik bölgelerin kendine özgü yeni yürüngeler çizmeye başladığını söyleyebiliriz.

Abstract: The period extending from the end of the Bronze to the Iron Age is one of the most discussed in the East Mediterranean, marked by the collapse of regional powers, a shift from urban and centralized organization to a more rural one, migrations, and an overall heterogeneity in material culture. However, in the last three decades many new excavations in the region and the re-evaluation of past excavations has confirmed that the narrative of this period is more nuanced. This article investigates the local pottery tradition of Tarsus-Gözlükule in the Cilician Plain during the Late Bronze Age IIB Period. This settlement is at an important crossroads linking the Syro-Anatolian world with Central Anatolia and to maritime trade routes opening into the Mediterranean. Both continuities and divergences from the earlier Late Bronze Age pottery traditions of this settlement are studied, with the aim of understanding the reconfigurations of various networks during this period, tumultuous for the entire eastern Mediterranean region. The results indicate that this is a period of both instability and continuity eventually taking the different regions in their distinctive trajectories, each determined by a wide variety of variables, the combination of these variables being specific to each region.

Anahtar Kelimeler: Tarsus-Gözlükule • Çukurova • Doğu Akdeniz • Geç Tunç IIB • Seramik

Keywords: Tarsus-Gözlükule • Cilicia • Eastern Mediterranean • Late Bronze Age IIB • Ceramic

Tarsus-Gözlükule Höyüğü, Çukurova'nın batısında Mersin il sınırları içerisinde bulunan modern Tarsus kentinin içinde yükselir. Batıdan doğuya Kydnos (Berdan), Saros (Seyhan) ve Pyramos (Ceyhan) nehirlerinin oluşturduğu alüvyal bir ova olan Çukurova'nın kuzeyini Toros Dağları, batısını Dağlık Kilikia Bölgesi, doğusunu Amanos Dağları ve güneyini ise Akdeniz sınırlandırmaktadır (Fig.

* Yrd. Doç. Dr., Boğaziçi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, İstanbul. elif.unlu@boun.edu.tr
Tarsus-Gözlükule kazı başkanı, Boğaziçi Üniversitesi, Tarih Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Aslı Özyar'a teşekkürlerimi sunarım. Bu çalışmanın maddi desteği 8254 numaralı Boğaziçi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi ve Boğaziçi Üniversitesi M. J. Mellink Vakfı Tarsus-Gözlükule Kazı Fonu tarafından sağlanmıştır.

1). Bu kadar çeşitli coğrafi oluşumlar içeren bu bölge, verimli alüvyal ovada tarım, dağların eteklerinde hayvancılık için uygun yaylalar sayesinde buraya yerleşen insan toplulukları için binlerce yıldır elverişli bir ortam oluşturmuştur. Ayrıca İç Anadolu'yu Akdeniz'e bağlayan ve Toros Dağları'nın en önemli geçişi olan Kilikia (Gülek) Boğazı'nı geçince ovada karşılaşılan ilk büyük yerleşim Tarsus'tur ve kıyısına kurulduğu Kydnos (Berdan) Nehri sayesinde Akdeniz'e bağlantısı olan yerleşim¹, İç Anadolu'yu hem Kuzey Suriye'ye, hem de Akdeniz'e bağlayan stratejik bir konuma sahip önemli bir merkez olmuştur.

Tarsus-Gözlükule Höyüğü'nde 2001 yılından beri Boğaziçi Üniversitesi'nin kurumsal desteği ile Prof. Dr. Aslı Özyar'ın başkanlığında başlatılan kazı ve arkeolojik araştırma çalışmaları günümüzde de devam etmektedir. 10x10 m olan 5 açma daha önce höyük üzerinde Hetty Goldman başkanlığında kazı çalışması yapmış olan Amerikan kazılarının en önemli açmalarından biri olan A açmasının hemen kuzeyine yerleştirilmiştir (Fig. 2)². Böylece hem stratigrafik olarak Amerikan kazılarının oluşturduğu zamandizini ile bağlantı kurmak hem de H. Goldman dönemi kazılarından sonra ortaya çıkan birtakım yeni sorulara ve sorunsallara ışık tutacak verilere ulaşmak amaçlanmaktadır.

Boğaziçi Üniversitesi kazılarında ortaya çıkan en üst katman Abbasi Dönemi'ne tarihlenir. Özellikle B7 97, C7 07 ve C7 06 açmalarında Abbasi Dönemi katmanının hemen altında Geç Tunç II Dönemi'ne ulaşılmıştır (Fig. 3)³. Bu katman yoğun ve yer yer yanma izleri taşıyan bir kerpiç yıkıntısı olarak bu açmalara yayılmaktadır. Böylesine yoğun bir tahribat yığını daha önce Gözlükule'deki eski kazılardan bilinen anıtsal Hitit yapısının yıkıntısına ait olmalıdır⁴. Geç Tunç IIa Dönemi'nde bölgede Hitit Krallığı'nın siyasi etkisinin artması ile Tarsus-Gözlükule'nin bu devletin önemli bir merkezi haline geldiğini yerleşimin en önemli ve yüksek yerinde Orta Anadolu tarzı kurumsal bir binanın inşa edilmesi, mühürler ve mühür baskıları gibi bürokratik malzemenin niteliği ve seramik malzemenin önemli unsurlarının İç Anadolu'daki Hitit merkezlerine olan benzerliğinden anlıyoruz⁵. Tarsus-Gözlükule'de Geç Tunç IIa Dönemi seramiği İç Anadolu'daki yerleşimlerden çok iyi bilinen ve bütün Hitit etkisi altındaki bölgelerde form ve boy olarak belli standartlarda üretilen seramiklerle benzerdir⁶. Tarsus-Gözlükule Geç Tunç IIa seramik repertuarında sadece günlük kullanım yeme-içme kaplarından öte bazı İç Anadolu kült geleneklerine işaret eden az miktarda minyatür kâse ve testiler de rastlanır⁷. Bu da yerleşimde İç Anadolu tarzı ibadet şekillerinin de benimsendiğini gösterir ve Hitit etkisinin yerleşim üzerindeki derin izlerine işaret eder.

MÖ II. bin yılın sonları nedeni tam olarak anlaşılmayan bir biçimde Hitit Krallığı'nın da dâhil olduğu kuvvetli ve merkezîyetçi devletlerin ya yıkılması ya zayıflamasına tanık olur. Tarsus-Gözlükule yerleşiminde de Hitit tarzı anıtsal bina ve yerleşimin diğer bölgeleri yanarak yıkılmıştır ve bu durum bölgedeki Hitit siyasi etkisinin son bulduğuna dair önemli bulgulardan biri olarak kabul edilir⁸. Yerine ise yerleşimin diğer yerlerinde hayat yeniden kurulmaya çalışılmış ama kurumsal binanın

¹ Öner *et al.* 2005.

² Özyar *et al.* 2012, 422 çiz. 8.

³ Özyar *et al.* 2014, 173.

⁴ Geç Tunç IIa Dönemi anıtsal yapı için bkz. Goldman 1956, plan 22; bu yapının kerpiç yığını üstüne yerleşen mimari kalıntılar için Özyar *et al.* 2012, 421-422.

⁵ Goldman 1956, 205; 242-254.

⁶ Gates 2010, 72-75.

⁷ Goldman 1956, fig. 327 no. 1169-1177; 1198-1204.

⁸ Goldman 1956, 350.

Fig. 1. *Doğu Akdeniz Haritası*

Fig. 2. Tarsus-Gözlükule Höyüğünde Goldman Kazısı A Açması ve Boğaziçi Kazısı Açmalarının İlişisini Gösteren Topografik Harita (TGK Arşivi)

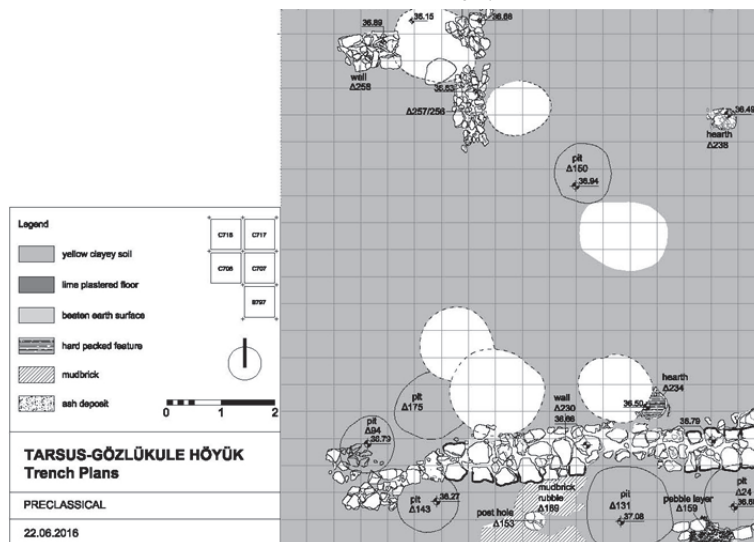

Fig. 3. *Tarsus-Gözlükule B7 97 Açması Geç Tunç IIb Planı* (TGK Arşivi)

olduğu yerde bir daha benzer anıtsal bir yapı yapılmamıştır⁹. Fakat Geç Tunç IIb tabakası hakkında Goldman kazılarından elde ettiğimiz bilgiler bu tabaka yerleşimin bu bölgesinde çok tahrip olduğu için yetersiz kalmaktadır¹⁰.

Genel olarak Geç Tunç IIb Doğu Akdeniz havzasında arkeolojik olarak stratigrafik tanımlaması zor olan bir zaman dilimidir. Höyükte başlatılan Boğaziçi Üniversitesi kazıları bu dönem ile ilgili önemli bulgular vermeye başlamıştır ve bu sebeple son derece önem teşkil etmektedir. Yukarıda tasvir edilen kerpiç yıkıntısının üzerinde çok tahrip olmuş şekilde bulunan bir takım mimari kalıntılar yerleşimin höyüğün bu bölgesinde de yıkımdan hemen sonra anıtsal Geç Tunç IIa binasından geriye kalan kerpiç molozun üstünde tekrar inşasına başlanmış olduğuna işaret etmektedir¹¹. Ama tabii ki burası artık kurumsal kimlikten çıkıp daha ziyade meskûn alan olarak kullanılmaya başlanmıştır. Tahrip olmuş bu mimari kalıntıların yanısıra özellikle B7 97 açmasında rastlanılan kerpiç yıkıntısının içine açılmış olan beş adet çöp çukuru da stratigrafik olarak Geç Tunç IIb Dönemi'ne tarihlenir (Fig. 3). Ayrıca bu çöp çukurlarından bazılarının Geç Tunç IIb'ye ait mimari kalıntıları kesiyor olması ise bu dönemin birden fazla evresi olduğuna işaret eder (Fig. 3)¹².

Gözlükule höyüğünde daha önce yapılan kazılarda bu döneme ait bulgular daha ziyade yerleşimin geçirdiği önemli değişikliklerin altını çizmektedir¹³. Hitit Krallığı'nın çöküşü ile oluşan yeni koşullarda Tarsus-Gözlükule sakinleri kendilerine birtakım yeni bağlantılar kurmaya başladılar. Bunda yerleşimin uzun zamandır deniz ticareti ağlarına olan bağlantısı önemli bir rol oynar ve Geç Tunç IIb Dönemi'nin en dikkat çeken seramiği Geç Hellas IIIC seramikleridir¹⁴.

İnce cidarlı, iyi pişirilmiş, yüzeyleri boyalı, albenili bu seramikler bir önceki dönemin yüzeyleri az işlenmiş, kabaca yapılmış seramiklerinden sadece yeme-içme tarzı olarak değil ama estetik anlayışı olarak da çok farklıdır. Tarsus-Gözlükule'de bulunan Geç Hellas IIIC seramiklerinin bir kısmı ithal edilmiştir ama büyük çoğunlukla da yerel olarak üretilmişlerdir¹⁵. Yani değişen bazı usullerin sadece ithal malzeme üzerinden tedarik edilmediğini ve fakat yerel üretime kadar işlediğini görüyoruz.

Fakat bir yandan da bu karışık dönemde Tarsus-Gözlükule yerleşiminin İç Anadolu ile olan ilişkileri hemen kopmaz. Yukarıda bahsedilen kerpiç yapının yıkıntısının içine açılmış olan çöp çukurlarından bazılarında hem Ege tipi Geç Hellas IIIC hem de İç Anadolu tipi Hitit seramiğine beraber rastlanmaktadır¹⁶. Bu dönemin tabakalanmasının daha iyi mahafaza olduğu B açmasından Geç Hellas IIIC tipi seramiklerin İç Anadolu tarzı seramiklerle beraber bulunduğunu, hatta yerleşimde biraz daha geç bir seviyede öne çıkmaya başladığını görürüz¹⁷. Bu da her iki tarz yeme-içme usulle-

⁹ Goldman 1956, plan 22; 24.

¹⁰ Goldman 1956, plan 22, sağ alt köşeye ekli küçük plan A açmasında Geç Tunç IIb katmanının ne kadar tahrip olduğunu gösterir. Ayrıca D. Slane doktora tezinde A açmasındaki Geç Tunç IIb yerleşiminin (A.X tabakası) bazı mimari kalıntılar ve çukurlardan oluştuğunun altını çizer (Slane 1987, 83).

¹¹ Özyar *et al.* 2012, 421-422.

¹² Özellikle B7 97 açması 24, 131 ve 143 numaralı çöp çukurları.

¹³ Goldman 1956, 63; 350.

¹⁴ Goldman 1956, 220-227 no. 1255-1347; Mountjoy 2005.

¹⁵ Mountjoy 2005, 84.

¹⁶ Özyar *et al.* 2012, 421.

¹⁷ Ünlü 2015, 499-500. D. A. Slane (1987, 84) doktora tezinde Tarsus-Gözlükule yerleşiminin B açmasında Geç Tunç IIb'ye tekabül eden B.X tabakası için ilk etapta Geç Tunç IIa seramik devamlılığının çok güçlü olduğunu, ancak daha sonraki evrelerde Geç Hellas IIIC seramiklerine de rastlanılmaya başlandığını gözlemler.

rinin höyükte bir süre beraber sürdürüldüğünün kanıtıdır¹⁸. Hatta Tarsus-Gözlükule’de Erken Demir Çağı’nda bile Geç Tunç seramik tarzının kısmen devam ettiği önceki kazının malzemesinin yeniden incelenmesi esnasında ortaya çıkmıştır¹⁹. Bu da Gözlükule’de Hitit Krallığı’nın etkisi altındayken gelişen çanak-çömlek üretim geleneklerinin bu merkezîyetçi devlet yıkıldıktan sonra bile çok uzun süre devam ettiğinin işaretidir. Fakat bu bilgilerin tümü eskiden yapılmış kazı malzemesinden edinildiği için stratigrafik olarak detaylı bilgilere ulaşmak zordur. Boğaziçi Üniversitesi kazıları ile ise bu dönemin seramikleriyle ilgili daha detaylı bir çalışma yapılabilinmektedir.

Tarsus-Gözlükule Höyüğü Geç Tunç IIb Seramikleri²⁰

Tarsus-Gözlükule’de bu katmanda bulunan günlük kullanım amaçlı Geç Tunç IIb seramikleri ekseriyetle İç Anadolu’da benzerleri olan çark yapımı astarsız tabaklar ve çanaklardan oluşur (Fig. 4)²¹. Bu seramiklerin yüzeyleri ekseriyetle kabaca işlenmiş olup, taban kısımlarında alet izleri hiç düzeltilmeden olduğu gibi bırakılmıştır. Bunların hamuru orta kalınlıkta olup orta seviyede kireç ve mineral, az miktarda mika ve bitkisel katkıdır. Bunlar arasında ender olsa da kısmen hafifçe perdahlanmış kırmızı astarla kaplı olanlarına da rastlanır (Fig. 4. 7). Kırmızı astarlı ve perdahlı tabak ve çanaklar Demir Çağı’nda bölgede sık rastlanan tarz seramik grubudur ve bu geleneğin kökeni hala üzerinde tartışılan bir konudur²². Amik ovasındaki Tell Tayinat höyüğünde çok az miktarda da olsa astarlı fakat perdahlanmamış tabak ve çanaklara rastlanmış olması bu tarz yüzey bezemesinin tam da bu dönemlerde uygulanmaya başladığının bir işareti olabilir²³.

Bu tip hamur ayrıca diğer günlük kullanım seramiklerinde de tercih edilmiştir. Bunlar arasında ağız kısımları dışa kalınlaştırılmış dar ve geniş boyunlu çömlekler ve kraterler de vardır (Fig. 5). Bunlar da genelde yerleşimin bir önceki döneminde rastlanan çeşitlerdir ve İç Anadolu seramik geleneği ile ilişkilendirilebilirler²⁴. Krater tipi kaplar Hitit dünyasına daha uzaktır ve aslında Ege tipi seramiklerin yerel geleneklerle etkileşiminin bir ürünüdür. Değişik

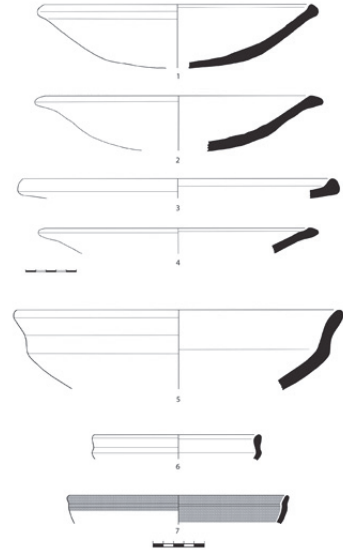

Fig. 4. Tarsus-Gözlükule Geç Tunç IIb Tabak ve Sığ Çanaklar

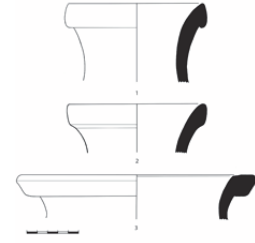

Fig. 5. Tarsus-Gözlükule Geç Tunç IIb Çömlek ve Kraterler

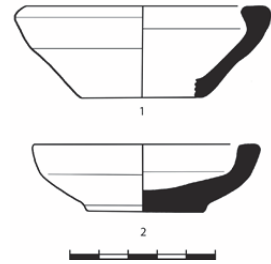

Fig. 6. Tarsus-Gözlükule Geç Tunç IIb Minyatür Çanaklar

¹⁸ Ayrıca Goldman 1956, 351.

¹⁹ Yalçın 2013, 203-204.

²⁰ Burada bahsedilen seramiklerin fig. 4.1 ve 2, 5. 1 ve 3, 6. 2 dışındakilerin hepsi çöp çukurundan gelmiştir.

²¹ Orta Anadolu benzerlikleri için: Müller-Karpe 1988, pls. 29-37, Parzinger – Sanz 1992, fig. 19 I; 20 J.

²² Örn. Gates 2010, 72-75. Goldman kazılarında da Geç Tunç IIa Dönemi’ne ait bütün yüzeyi astarlı açık form seramikler ender olarak bulunmuştur, Goldman 1956, 212, no. 1168.

²³ Ünlü 2016, 613-614. Ayrıca Tell Atchana’nın Geç Tunç Dönemleri’nde de rastlanıyor olması ilginçtir (Woolley 1955, 322).

²⁴ Müller-Karpe 1988, pl. 20.T8a, Parzinger – Sanz 1992, figs. 15.4.4b, 15.4.6b, 16.6.2.b.

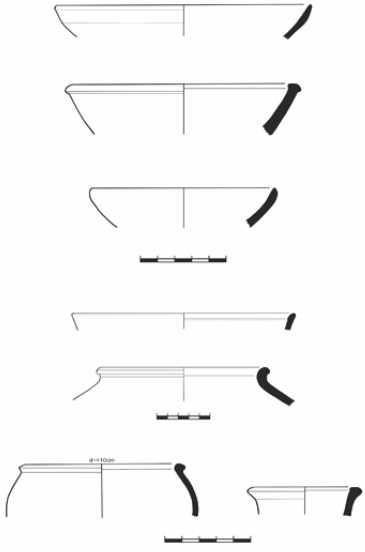

Fig 7. Tarsus-Gözlükule Geç Tunç IIb İnce Hamurlu Seramikler

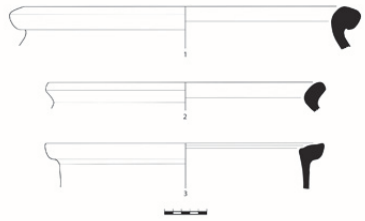

Fig. 8. Tarsus-Gözlükule Geç Tunç IIb Saklama Kapları

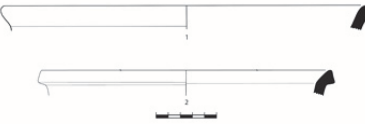

Fig. 9. Tarsus-Gözlükule Geç Tunç IIb Kavkı Katkılı Pişirme Kapları

geleneklerin bir araya gelerek karma bir maddi kültüre sebep olması bu dönemde çokkültürlü bir yaşam biçimi sergileyen Doğu Akdeniz yerleşimlerinde sıkça rastlanmaktadır²⁵.

Yukarıda da bahsedilen ve Hitit ibadet geleneğini yansıtan minyatür çanaklara Geç Tunç IIb katmanında rastlanmaya devam edilmektedir (Fig. 6). Bu adak kapları Hitit tarzı ibadet şekillerinin Tarsus-Gözlükule'de Hitit politik merkezlerinin çöküşünden sonra da devam ettiğinin bir göstergesidir. Bu minyatür çanaklar normal boy çanakların üretildiği hamur ile benzerdir.

Aynı katkı malzemelerinin kullanıldığı fakat daha ince hamurlu ve daha iyi pişirilmiş mal grubu ise daha küçük ve ince cidarlı çanaklar ve bazı çömleklerin yapımında kullanılmıştır (Fig. 7). Yukarıdaki mal grubunun aksine bu gruba ait seramiklerin yüzeyleri daha özenli düzeltilmiş ve hatta bazılarının yüzeyleri perdahlanmıştır. Çömlek ve kâselerin üretiminde kullanılan kahverengiye çalan ve az miktarda mineral, kireç ve mika katkılı ince hamurlu bir mal grubu da mevcuttur ve bu gruba ait seramiklerin yüzeyleri kısmen daha koyu bir kahverengi astarla kaplanarak perdahlanmıştır (Fig 7. 5-6). Bunlar Geç Tunç Çağı II Dönemi seramikleri arasında az miktarda bulunmaktadır. Bu hamur tipine bölgede başka yerleşimlerde de rastlanmaktadır²⁶.

Pişirme kaplarının az bir kısmı ve büyük saklama kapları ise aynı katkı malzemelerinin kullanıldığı fakat çok daha kaba hamurdan yapılmıştır (Fig. 8). Pişirme kaplarının çoğu ise kavkı katkılı hamurdan yapılmışlardır (Fig. 9). Bu cins hamur devamlı ısınma ve soğumaya maruz kalan pişirme kapları için idealdir. Pişirme kaplarının hamuruna öğütülmüş deniz kabuğu ile katkı yapmak Tarsus-Gözlükule'de Geç Tunç I Dönemi'nden beri yerel olarak uygulanan bir yöntemdir ve bu dönemde de devam eder. Bu cins hamurdan pişirme kapları üretimine ayrıca Amik ovasındaki Tell Tayinat ve Tell Atchana höyüklerinde de rastlanmaktadır²⁷.

Sonuç

Geç Tunç IIb Dönemi Doğu Akdeniz havzasında 'Karanlık Dönem' olarak tabir edilir ve şehirleşmenin sonu, önemli merkezîyetçi devletlerin çöküşü, medeniyetler arası ticari ve kültürel bağların zayıflaması ve hatta kopması üzerine kurgulanan bir anlatıya sahiptir. Fakat bölgesel olarak bakıldığında resmin bundan daha karmaşık ve detaylı olduğunu görüyoruz. Kuzeydoğu Akdeniz bölgesinde Geç Tunç IIa Dönemi sonunda hem idari, hem meskûn alanlar yanarak tahrip edilir. Fakat bu

²⁵ Mountjoy 2010, 7-10.

²⁶ Mesela Kinet Höyük 'Brown Pattern Burnished Ware', Gates *forth.* fig. 5.18; Tell Tayinat: Ünlü 2016, 613.

²⁷ Tell Tayinat: Ünlü 2016, 617-618 fig. 11.1-4; Tell Atchana: Horowitz *forth.*

felaketin akabinde buralarda yaşayanlar hayatlarını yeniden kurmaya başlarlar ve maddi kültürde de bu devamlığın güçlü etkilerini görmek mümkündür.

Tarsus-Gözlükule'de Geç Hellas IIIC seramiklerinin buraya göç ederek gelip yerleşen Ege kökenli ailelerin ihtiyacına cevap veren yeni bir seramik geleneğini yansıttmasının yanısıra burada eski geleneklerin de devam ettiğini söyleyebiliriz. Seramik üretimindeki bu devamlılık burada yaşayan sakinlerin yerleşimin yıkılmasına ve uzun süredir bağlı oldukları merkezîyetçi krallığın çökmesine rağmen, zaman içinde burada gelişmiş olan İç Anadolu ve yerel geleneklerin karışımından oluşan yaşam biçimlerini devam ettirmeye çalıştıklarına işaret eder. Buna aynı akibete uğrayan diğer yerleşimlerde de tanık olmaktadır²⁸. Tarsus-Gözlükule gibi bir yerleşimin bize gösterdiği buranın sakinlerinin MÖ II. bin yılın sonunda bütün Doğu Akdeniz'i etkisi altına alan önemli değişimlere gebe bu dönemde esnek bir strateji izleyerek eski bağlantılarını koparmadan bölgede gelişen yeni fırsatlara kendini dâhil etmiş olması.

Bulunduğu stratejik konumundan da faydalanarak Tarsus-Gözlükule yerleşiminin eski ve yeni sakinleri zaman içinde bölgesel konjektürlerin de etkisiyle farklı bölgelerle ticari ilişkilerinin yoğunluk boyutunun değişmesine ayak uydurabilmiş ve yeni ticari ve kültürel ilişkiler kurmaya başlamıştır. Yani Geç Hellas IIIC seramikleri gibi döneme imzasını atan değişimler bu yerleşimde ancak yavaş yavaş yer etmeye başlamış ve bu heterojen çokkültürlülük Demir Çağı'ndan iyi bildiğimiz bölgesel kültüre devşirilmiştir. Ve bu sayede MÖ I. binyılda öncelikle bir toparlanma dönemi geçiren yerleşim zaman içinde tekrar bölgesel olarak önemli bir merkez haline gelir.

²⁸ Mesela Hititler'in başkenti Hattuşa'da; Schoop 2003, 172, Genz 2003, 181; Göksu vadisinde Kilise Tepe: Hansen – Postgate 2007, 344; Çukurova Bölgesi'nde Mersin-Yumuktepe: Sevin – Köroğlu 2004, 80.

BİBLİYOGRAFYA

- Gates 2001 M.-H. Gates, "Potmarks at Kinet Hoyuk and the Hittite Ceramic Industry". Eds. E. Jean, A. M. Dinçol – S. Durugönül, *La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux* (2e millenaire av. J.-C.–4e siecle ap. J.-C.). İstanbul (2001) 137-157.
- Gates 2010 M.-H. Gates, "Potters and Consumers in Cilicia and the Amuq during the 'Age of Transformations' (13th-10th centuries BC.)". Ed. F. Venturi, *Societies in Transition. Evolutionary Processes in the Northern Levant between Late Bronze Age II and Early Iron Age. Papers Presented on the Occasion of the 20th Anniversary of the New Excavations in Tell Afis, 15th November 2007*. Bologna (2010) 65-81.
- Gates *forth.* M.-H. Gates, "From Late Bronze to Iron Age on Syria's Northwest Frontier: Cilicia and the Amuq". Eds. S. Mazzoni – S. Soldi, *Percorsi di Archeologia Siriana: Celebrando 20 anni di archeologia a Tell Afis*. Pisa, 27–28 November 2006. Pisa *forthcoming*.
- Genz 2003 H. Genz, "The Early Iron Age in Central Anatolia". Eds. B. Fischer, H. Genz, E. Jean – K. Köroğlu, *Identifying Changes: the Transition from Bronze to Iron Ages in Anatolia and its Neighbouring Regions*. İstanbul (2003) 179-191.
- Goldman 1956 H. Goldman, *Excavations at Gozlu Kule, Tarsus. From the Neolithic through the Bronze Age*, vol. II. Princeton 1956.
- Hansen – Postgate 2007 C. Hansen – N. Postgate, "Pottery from Level III - II". Eds. N. Postgate – D. Thomas, *Excavations at Kilise Tepe, 1994-98: From Bronze Age to Byzantine in Western Cilicia*. London (2007) 329-370.
- Horowitz *forth.* M. T. Horowitz, "The Evolution of Plain Ware Ceramics at the Regional Capital of Alalakh in the 2nd Millennium BC". Ed. C. Glatz, *Pots, Palaces and Politics: An International Workshop on the Evolution and Socio-Political Significance of Plain Ware Traditions in the 2nd millennium BC Near East and East Mediterranean*. London *forthcoming*.
- Mountjoy 2005 P. A. Mountjoy, "The Mycenaean Pottery from the 1934-1939 Excavations at Tarsus". Ed. A. Özyar, *Field Seasons 2001-2003 of the Tarsus-Gözlükule Interdisciplinary Research Project*. İstanbul (2005) 83-134.
- Mountjoy 2010 P. A. Mountjoy, "A Note on the Mixed Origins of Some Philistine Pottery". *Bulletin of the American Schools of Oriental Research* 359 (2010) 1-12.
- Müller-Karpe 1988 A. Müller-Karpe, *Hethitische Töpferei der Oberstadt von Hattusha: ein Beitrag zur Kenntnis spät-grossreichszeitlicher Keramik und Töperferbetriebe unter Zugrundelegung der Grabungsergebnisse von 1978-82 in Boğazköy*. Marburg - Lahn 1988.
- Öner *et al.* 2005 E. Öner, B. Hocaoglu – L. Uncu, "Paleogeographical Surveys Around the Mound of Gözlükule". Ed. A. Özyar, *Field Seasons 2001-2003 of the Tarsus-Gözlükule Interdisciplinary Research Project*. İstanbul (2005) 69-82.
- Özyar *et al.* 2012 A. Özyar, E. Ünlü, S. Karacic, Ç. Külekçioğlu – T. Pilavcı, "Tarsus-Gözlükule 2010 Yılı Kazısı". *Kazı Sonuçları Toplantısı XXXIII/2* (2012) 413-431.

- Özyar *et al.* 2014 A. Özyar, E. Ünlü, T. Pilavcı, Ç. Külekçioğlu, S. Yalçın, S. Karacic, A. Güldüren – W. Bennett, “Tarsus-Gözlükule 2012 Yılı Kazısı”. *Kazı Sonuçları Toplantısı XXXV/2* (2014) 170-181.
- Parzinger – Sanz 1992 H. Parzinger – R. Sanz, *Die Oberstadt von Hattusha. Hethitische Keramik aus dem zentralen Tempelviertel, Boğazköy-Hattusha* 15. Berlin 1992.
- Schoop 2003 U. Schoop “Pottery Traditions of the Later Hittite Empire: Problems of Definition”. Eds. B. Fischer, H. Genz, E. Jean – K. Köroğlu, *Identifying Changes: the Transition from Bronze to Iron Ages in Anatolia and its Neighbouring Regions*. İstanbul (2003) 167-178.
- Sevin – Köroğlu 2004 V. Sevin – K. Köroğlu, “Late Bronze Age at Yumuktepe: New Evidence from Step-Trench South”. Eds. I. Caneva – V. Sevin, *Mersin-Yumuktepe: A Reappraisal*. Lecce (2004) 73-83.
- Slane 1987 D. A. Slane, *Middle and Late Bronze Age Architecture and Pottery in Gözlükule, Tarsus: A New Analysis*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Bryn Mawr College. Bryn Mawr 1987.
- Ünlü 2015 E. Ünlü, “Late Bronze – Early Iron Age Painted Pottery from the North-east Mediterranean Settlements”. Eds. Ç. Maner, K. Kopanias – N. Stampedis, *NOSTOI: Indigenous Culture, Migration, and Integration in the Aegean Islands and Western Anatolia during the Late Bronze and Early Iron Age*. İstanbul (2015) 481-493.
- Ünlü 2016 E. Ünlü, “The Pottery of the Latest Iron IA Phase at Tell Tayinat, Amuq”. Eds. M. Akar, C. Çakırlar, Ç. Çilingiroğlu, Y. Heffron, É. Jean, E. Kozal, E. Şerifoğlu, A. U. Türkcan – S. Ünlüsoy, *Questions, Approaches, and Dialogues in the Eastern Mediterranean Archaeology: Studies in Honor of Marie-Henriette and Charles Gates*. California (2016) 607-622.
- Woolley 1955 C. L. Woolley, *Alalakh: An Account of the Excavations at Tell Atchana in the Hatay, 1937- 1949*. London 1955.
- Yalçın 2013 S. Yalçın, “A Re-evaluation of the Late Bronze to Early Iron Age Transitional Period: Stratigraphic Sequence and Plain Ware of Tarsus-Gözlükule”. Ed. A. K. Yener, *Across the Border: Late Bronze-Iron Age Relations between Syria and Anatolia, Proceedings of a Symposium held at the Research Center for Anatolian Civilizations, Koc University, Istanbul, May 31-June 1, 2010*. Leuven (2013) 195-211.

